

Slik bedrer du kvaliteten på geitemelka

Forfatter

Anne-Cath. Grimstad, Norsk Sau og Geit

Sammendrag

- Celletallet er en utfordring, men med gode rutiner og systematisk bruk av Geitekontrollen er det fullt mulig å innfri TINEs krav til elitemelk, sier Marianne Rønning. - Vi har alltid hatt stort fokus på jurhelse og har jobbet systematisk i mange år for å få ned celletallet.

Publisert

2017

Referanse

Sau og Geit Nr.5/2017

Utskriftsdato

03.12.2023 www.fag.nsg.no

Vidar Nybu og Marianne Rønning er stolte over å være geitebønder og arbeider hardt for å holde melkekvaliteten og dyrehelsen på topp.

Slik bedrer du kvaliteten på geitemelka

- Celletallet er en utfordring, men med gode rutiner og systematisk bruk av Geitekontrollen er det fullt mulig å innfri TINEs krav til elitemelk, sier Marianne Rønning.

- Vi har alltid hatt stort fokus på jurhelse og har jobbet systematisk i mange år for å få ned celletallet.

Tekst og foto: Anne-Cath. Grimstad

På Tørresvangen gård på Tynset i Nord-Østerdal driver Marianne Rønning og Vidar Nybu geitemelkproduksjon med 160 geiter og en total melkekvote på 117 tonn i året. Hvis alt fungerer som det skal resten av 2017, har de gjennom bevisst avl, føring og godt stell

nå levert elitemelk sammenhengende i 10 år.

Aldri utlært

Ekteparet er opptatt av kvalitet, både i arbeidet som geitebønder og når det gjelder det produktet de leverer. Geitekontrollen

og prøveresultatene fra TINE viser hvor de står, og de prøver hele tiden å forbedre seg sånn at tallene for melkeproduksjonen og geiteflokkens generelt blir litt bedre år for år.

- Man blir aldri utlært, sier de to, som stadig søker ny kunnskap der den er å finne, enten den kommer fra kolleger, på fagmøter, forskning, via Geitekontrollen eller fra egen erfaring.

Vinner på melkekvaliteten

- Mange har ennå ikke oppdaget de nye, gode geitostene som TINE har lansert, men her er kvaliteten av største betydning. Det eneste vi her i Norge kan vinne på i dette markedet, er den høye melkekvaliteten, sier Marianne.

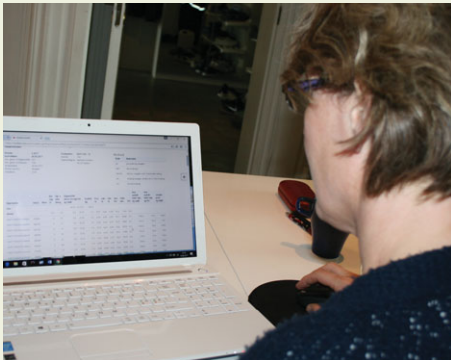
Mariannes 10 beste tips for bedre melke kvalitet

1 Bli med i Geitekontrollen!

- Første bud er å være medlem av Geitekontrollen, og ta minst de 5 individuelle melkeprøvene som anbefales i løpet av laktasjonen. Analysene sier noe om geitas jurhelse, yteevne og tørrstoffinnholdet (fett, protein og laktose) i melka, og gjør det mulig å følge med på hvert enkelt dyr gjennom hele laktasjonen, sier Marianne. Tilsvarende prøver på besetningsnivå - samt bakterieprøver - tas av melkebil-sjåføren ved stikkprøver av tankmelka ca. 4 ganger i måneden. Disse analysene forteller i grunnen alt som er viktig å vite om melkekvaliteten. I januar i år tok TINE i bruk Bactocount, en ny og sikrere metode å telle bakterier på. Den avslører sykdomsbakterier i juret og eventuelt dårlig hygiene ved melking.

2 Utranger «celletalls milliardærer»!

- Det viktigste tiltaket for å holde celletallet lavt, er å rangere ut de geitene som har hatt

Geitekontrollen er det viktigste verktøyet for å ha oversikt over jurhelsen og produksjonen. Marianne og Vidar tilbringer mange timer foran dataskjermen i løpet av sesongen.

- Nå holder jo norsk geitemelk etter hvert en meget høy kvalitet, men vi må hele tiden jobbe for å holde oss der og gjerne bli enda bedre. Det hjelper ikke hva TINE utvikler av nye produkter, hvis vi som produsenter leverer melk av varierende kvalitet. Vi blir aldri bedre enn det dårligste ledd, sier hun.

Fokus hele året

Marianne og Vidar på Tørresvangen har fokus på celletallet og hygienetiltak i forhold til miljøbakterier hele året. For at celletallsøkningen ved beiteslipp ikke skal skape problemer for årsgjennomsnittet, sørger de for å ha så godt utgangspunkt som mulig ved sesongstart (kjeing). Det viktigste tiltaket er bevisst utrangering av «verstinger» på celletall hvert eneste år.

høyt celletall over tid, ved slutten av sesongen. Alternativt må man i alle fall prøve å finne ut hva det skyldes. Videre utrangerer vi dyr med høye forekomster av frie fettstoffer.

- Dette er en kontinuerlig jobb som aldri tar slutt, sier hun.

- Har man problemer med høyt celletall, er det lurt å ha fokus på dette ved valg av bukker og gjerne velge de som har god delindeks på celletall. Dette er selvfølgelig en vurdering i forhold til helheten i avlen.

3 God hygiene ved kjeing!

- Et annet viktig tiltak i forhold til jurhelse er gode hygienerutiner ved kjeing. Etter fødselen fjernes etterbyrden så snart som mulig. I tillegg er det viktig å vaske bort alle rester av blod, slim og fostervæske etter fødselen fra juret og rumpa, og fortsette med det i forbindelse med melkinga de neste 2-3 ukene, til geita har gjort seg helt rein. I fostervæske og alle kroppsvæsker etter fødselen er det massevis av bakterier som direkte kan forårsake jurbetennelse.

På Tørresvangen står kjea med mora i separat bingje et par døgn, så tas de ifra og settes sammen med andre kje i egen bingje med melkeautomat. Amming i flokk er, etter Mariannes og Vidar sin oppfatning, ikke greit. Et kje som går fra jur til jur og

suger er en stor smittespreder i forhold til jurhelse.

4 Håndvask før melking!

- Etter at bakterietellesystemet Bactocount ble tatt i bruk, har jeg lært at det er enda viktigere å være nøye med renhold og hygiene under melking, for å holde bakterietallet nede. Vi har imidlertid i alle år vært nøye med håndvask før start. Det er også viktig å unngå å hoste eller nyse rett på geita om man er forkjølet, sier Marianne.

5 Vask og smør jurene. Bruk engangshansker!

- Våre slimhinner kan inneholde Staphylococcus aureus (gule stafylokokker) som kan gi høyt celletall og jurbetennelse hos geita, selv om ikke vi blir syke av det. Det samme gjelder eventuelle sår vi måtte ha på hendene våre. Derfor bruker vi alltid engangshansker under melking.

- Vask av jur og prøvemelking er viktig. Vi barberer alle jur ved kjeing, og klipper geitene slik at jura er glatte og enkle å holde rene. Ved behov smøres spenene etter melkingen med spenefett. For å holde dem myke. Tørre, sprukne spener gir grobunn for uønskede bakterier, og det er heller ikke særlig behagelig for dyra. ▶

Alle jur blir barbert etter kjeing for at de skal være glatte og lette å holde rene. Bruk engangshansker.

Hvis geita er tilgriset av avføring - viktig å spyle rumpa godt før melking.

Rundt øremerkene kan det av og til oppstå betente sår. Disse må stelles.

Jur og spener må vaskes og tørkes godt før melking

6 Observerer hvert eneste dyr!

- Melkestallen vaskes etter melking morgen og kveld, og alle drikkekar må gjøres rene hver dag. I tillegg gjelder det å følge med etter hvert som geitene finner plassen sin i melkestallen, og legge merke til om noen har sår eller skader som må behandles. Selv er vi nøye med å vaske og desinfisere infeksjoner, som for eksempel kan oppstå rundt et øremerke.

Er geitene skitne eller tilgriset av avføring spyles rumpa godt før melking.

7 Redusér stress!

Forhøyet celletall som følge av stress kan også reduseres ved bedre tilrettelegging i og omkring fjøset. Et eksempel er dyretett-heten i fjøset, som påvirker både trivselen og smittepresset. Marianne og Vidar vil derfor ikke ha for mange geiter i forhold til fôrplasser.

Muligheter for å gå ut er viktig året rundt. Ei geit som ikke har hatt muligheten til å komme ut i løpet av vinteren, vil sannsynligvis løpe og hoppe mer når hun slippes ut, enn dyr som er vant til å være ute. På Tørresvangen har derfor geitene muligheten til å gå ut og inn av fjøset etter ønske gjennom hele vinteren. Og veldig ofte foretrekker de å ligge ute, framfor inne i det varmere fjøset.

8 Møkkete støvler på førbrettet er forbudt!

- Det er forbudt å gå på førbrettet med skitne støvler. Vi spyles støvlene godt etter hver gang vi har vært inne i bingen, eller på annen måte blitt møkkete på støvlene, sier Marianne.

- Rundballer som viser seg å ha mugg når de åpnes blir kastet, og fôrhekken ute blir flyttet rundt flere ganger gjennom vinteren for å unngå oppsamling av bakterier der dyra står mye.

9 Rydd beitene!

Har man muligheten til det, kan det også være gunstig å sørge for å ha kortest mulig vei til gode, velstelte utmarksbeiter om våren, slik at dyra må gå minst mulig for å finne det nye, grønne graset. Bevegelser av alle slag skaper en form for stressreaksjon i kroppen, med påfølgende økning i celletallet. Tar man seg tid til å rydde beitene for kvist og kvast, eventuelt (hvis mulig) bruke beitepusser og gjødsle, trenger ikke geitene å trekke langt av gårde for å finne mat. De holder seg kanskje rett utenfor leet til de skal hjem igjen på ettermiddagen.

10 Søk råd og nykunnskap!

- Vi prøver stadig å bli bedre på det vi gjør som geitebønder, enten det er snakk om

Ryddige beiter reduserer celletallet.

melkehygiene, riktig og godt fôr til dyra, finne årsaker til eventuell jurbetennelse og hvordan det kan unngås, eller generell dyrevelferd, sier Marianne.

Fordi de er interessert i å vite mest mulig, benytter de seg alltid av muligheten til å spørre veterinæren om det de lurer på når han er innom. Ellers er TINE-rådgiverne også gode å ha, og ikke minst får de råd og tips fra andre geitebønder de treffer i forbindelse med fjøsbesøk, Geitedagene og andre fagmøter.

Penger å tjene på kvalitetsmelk

Geitemelk betales i forhold til melkas kvalitet og avregnes ut fra fire forskjellige kvalitetsklasser; elitemelk, 1. klasse, 2. klasse og 3. klasse. Kvalitetsbetalingen er bestemt av tørrstoffinnholdet (fett, protein og laktose) under laktasjonen, og av celletall, frie fettsyrer og bakterienivå, samt av melkens frysepunkt, lukt, smak, utseende og eventuelt innhold av medisinerester.

Stort sett kvalitetsmelk

Ifølge Tine Råvare er tilfredsstillende kvalitet det samme som elitemelk og melk i 1. klasse. Den er salgbar til industrien. Melk som holder 2. og 3. klasse har merkbart redusert kvalitet og bør unngås. Melk som er dårligere enn det, blir kassert. Tall fra utgangen av mai måned i år viser imidlertid at andelen geitemelk som er avregnet i 2. og 3. klasse, kun utgjør 1,23 % av levert volum (1,02 % i 2. klasse og 0,21 % i 3. klasse).

Bedre økonomi

Rent økonomisk er det også svært lønnsomt for geitebonden å levere melk i toppkvalitet. Med en gjennomsnittskvote på ca. 75 000 liter og en prisforskjell pr. liter på 2 kroner, vil man øke inntekten med 150 000 kroner ved å heve seg fra 3. klasse til elitemelk. Tallet er imidlertid hypotetisk, da ingen ligger i 3. klasse et helt år. Produsenter med kvalitetsutfordringer får nemlig veiledning fra TINE rådgiving for å stabilisere melkekvaliteten.

Celletall

Celletall er et mål på grad av betennelsesreaksjon i melkekjertelen. Celletallet i geitemelk varierer betydelig gjennom året, men geiter som leverer melk med svært høyt celletall gjennom hele året, er mest sannsynlig infisert med jurbetennelsesbakterier og bør ikke inngå i en sunn melkeproduksjon. Melk med høyt celletall inneholder flere hvite blodlegemer som er aktive i bekjempelsen av disse mastittbakteriene. I hvite blodlegemer finnes enzymer og andre nedbrytende stoffer som ødelegger melka. Dette gjør høycellettallsmelk dårlig egnet til osteproduksjon; spesielt faste, hvite geitoster.

Høyt celletall i melka kan komme av flere ting. Det kan være forårsaket av stress som beiteslipp, brunst eller lignende, eller det kan skyldes sykdomsbakterier i juret. Den første årsaken kan man ikke få gjort så mye med, og vil bare være en kortvarig oppblomstring hos ei geit som ellers har lave celletall gjennom året. Den andre krever et annet fokus. Men begge er en indikasjon på en betennelseslignende situasjon i juret, som påvirker melkekvaliteten og gir dårligere ysteresultat.

God kvalitet er avgjørende

- For produkter av geitemelk er det helt avgjørende at melkekvaliteten er god og stabil hele året. Da kan den anvendes til ysting av god og lagringsdyktig ost. Nå er det jevnt over veldig god kvalitet på den norske geitemelka, men med de relativt små volumene vi håndterer, er det rett og slett viktig at alle produsenter leverer stabilt god kvalitet, sier seksjonsleder Liv Sølvørød i TINE rådgivning.

- Kvalitetsfeil på tankmelk gir ofte høy risiko for feil på ferdige produkter, særlig den faste, hvite geitosten, sier Sølvørød.

- Med få produsenter pr. tankbilrute, vil bare én leveranse av dårlig kvalitet fra en gårdstank kunne ødelegge all melka på bilen slik at den ikke kan brukes i vanlig produksjon, men går til dyrefôr eller kasseres.

- Godt reinhold og friske og rett fôra dyr er grunnleggende. Det er også rett melking med reingjøring av jur og spener og utmelking før påsetting av melkeorganet, sier Sølvørød.